

Philip
Lauritzen/

Samtale med Anja Breien

Først Sverige, så Finland og Danmark og nu begynder også Norge at få en »ung film«. I det små er et filmmiljø (der viser sig at være åbent ikke mindst mod Frankrig) ved at etablere sig i Oslo og det har allerede fostret en del interessante kortfilm og et par spillefilm. Det er gået langsomt og det er måske for tidligt endnu at sige noget særligt koncist om det, men tendenserne er der. Norge er også i forhold til f. eks. Sverige og Danmark langt vanskeligere stillet. Danmark og Sverige har haft hver sin guldalder i henholdsvis 10'erne og 20'erne og hvad deraf følger af cementering af filminteresse og filmindustri. Derimod har Norge aldrig haft nogen rigtig tradition for filmmediet. Det eksisterende norske filmmiljø er derfor i ikke ringe grad præget af alternativerne: kommerciel filmproduktion og avantgarde, hvor den sidste hovedsageligt koncentrerer sig omkring det meget åbne og alsidige tidsskrift FANT. Avant-garden, der kun er avant-garde i norsk sammenhæng, har imidlertid hidtil beskæftiget sig primært med generelle problemer for et filmmiljø, som f. eks. udenlandske films tilgængelighed og i denne forbindelse ikke mindst censurspørgsmålet, der stadig er et stort problem i Norge.

Den nationale filmproduktion forudsætter endelig en positivitet fra det offentlige, al den stund det heller ikke i Norge er muligt at lave særligt mange film uden støtte. Og netop denne støtte er i de allersneste år ved at komme så meget på ruller, at vi i dag har nogle norske film, der adskiller sig væsentligt fra dem, der blev lavet for blot få år siden.

En af de seneste og mest vellykkede er en debutfilm, »Tilfældet Anders« eller »Voldtægt«, som den også hedder, optaget af den kvindelige instruktør Anja Breien, uddannet på bl. a. den franske filmskole IDHEC.

»Tilfældet Anders« er en politisk film i den forstand, at den handler direkte og dokumentarisk om en side af det norske samfund, retsmaskineriet. Dette er Anders kommet i klemme i, idet han er blevet anklaget for voldtægt og voldtægtsforsøg, som han ganske vist ikke er ansvarlig for, men som han imidlertid ikke kan modbevise at have begået.

Anders er en usikker, uformuleret og for så vidt uvidende ung fyr, der stille og roligt passer sit arbejde i Oslos vejvæsen. En dag

krydser en voldtægtsforbryder hans spor gennem en mose i Oslos omegn, politiet går fejl af sporene og anholder Anders. Han føres igennem alle afhøringerne, prøverne, varetægtsfængslet og endelig retssagen, men det er ikke Anja Breiens ærinde at nå frem til, hvorvidt han bliver dømt eller ikke – det får vi ikke at vide. Det, der interesserer hende, og det, som filmen handler om, er, hvordan systemet behandler Anders og hvordan det ved enhver lejlighed er ham suverænt.

»Tilfældet Anders«, der har været to år undervejs og således er undfanget før beslægtede film som »I lyver« og »Mishandlingen«, er kompositorisk meget raffineret. Fremstillingen af tilfældet Anders behandles ikke kronologisk fra efterforskning til retsforfølgelse. Den er bygget over to parallel-handlinger, der så vises modsatrettede. Kronologisk korrekt skildres hele politiets behandling af sagen og af Anders selv, mens retsforløbet skildres bagfra. Filmen starter således med, at nævningene går til votering og slutter med at Anders hører anklagen.

Anja Breien fortæller selv, hvorfor hun har valgt denne specielle komposition:

– Det var allerede på manuskriptstadiet helt givet for både mig og min medmanuskriptforfatter Per Blom, at filmens komposition skulle være noget i retning af en spiral, således at filmen ligesom snoede sig omkring Anders' person. Og efter flere gange at have overværet retssager var jeg klar over, at byggede jeg filmen op konventionelt og i overensstemmelse med den virkelige kronologi med efterforskningen først og derefter retssagen, så ville retssagen kun blive en slags repetition. Jeg måtte derfor have retssagen med fra begyndelsen.

– *Hvorfor så ikke holde sig udelukkende til retssagen?*

– Et af mine mål med filmen var at vise, hvordan hele systemet fungerer. Jeg ville have alle de brikker med, der er med til at forme det billede af Anders, som kommer frem i retssalen, f. eks. politiafhøringerne og livet i fængslet, altsammen steder, som dels den almindelige tilskuer og samfundsborger dels politi, forsvarer, anklager og dommer – ikke kender noget til. Det gør faktisk kun Anders, og det var et billede af ham som eksempel på et menneske, der kommer i klemme i systemet, jeg ville skildre. Derfor

er kameraet også sammen med Anders helt alene.

Jeg har ikke været interesseret i at lave en film, der handlede om, hvorvidt Anders er skyldig eller ej, men derimod har jeg villet fremlægge så nøgent som muligt den metode, som dette apparat bruger til at bestemme skyld eller ikke skyld med.

– *Kompositionen fungerer også som en slags spændingsophævende interferens?*

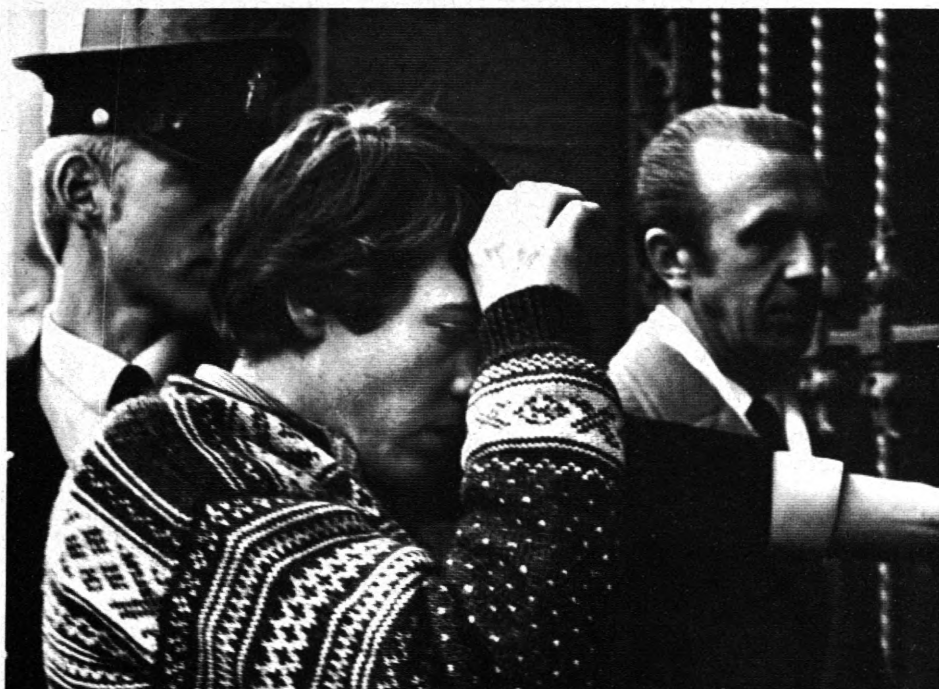
– Ja, jeg har været meget ivrig efter, at filmen ikke skulle fungere i kraft af en eller anden retssalsspænding, som i øvrigt næsten kun findes på film. De fleste retssager er meget kedelige, fordi de er så omstændige og langtrukne, mens man jo på film kan gøre dem til rene spændingscentre. Jeg har ikke villet lave en kriminalfilm, og det er »Tilfældet Anders« sandelig ikke, den er snarere for kedelig, men det har på en eller anden måde været prisen for at få systemet til at stå nøgent frem, og jeg tror, at man har en fornemmelse af, at nettet strammes omkring Anders.

– *Du gør tilsyneladende også alt for at undgå mulighed for identifikation med Anders?*

– Jeg tror nok, at det ikke helt er lykkedes, men jeg ville have en virkning frem, der fik tilskuerne til at føle, at de ligeså godt kunne være kommet i Anders' situation, og at de kan komme det nærsomhelst. Jeg har derfor ikke forsøgt at etablere muligheder for identifikation med filmens Anders, men med tilfældet Anders, og det er bl. a. derfor, at personen i meget store dele af filmen slet ikke er med.

– *Bygger filmen på autentisk materiale?*

– I høj grad. Selve historien er inspireret af en autentisk engelsk sag, som Per Blom henlede min opmærksomhed på. Dernæst er selve udformningen foretaget i samråd med jurister og med hjælp af politiet. Sammen med nogle politifolk udarbejdede Per Blom og jeg simpelt hen en »sag«. Vi præsenterede »vores« forbrydelse for en betjent og på baggrund af de oplysninger, vi kom med, skrev han en rapport, helt som han er vant til. Med denne rapport gik vi så videre, således at vi fik vor sag igennem alle de relevante instanser, og fik alle de forskellige rap-

Øverst: Svein Sturla Hungnes som Anders føres til forhørsretten. Midterst: Anders i varetægt i Oslo Kretsfengsel. Nederst: Forvareren Olav Hestenes.

porter og prøver lavet af dem, der gør det til daglig. Vi forelagde dernæst Oslos stadsadvokat vores politiuundersøgelse og spurgte, om han ville rejse sigtelse på det grundlag. Det ville han og han fik et eksemplar af sagen. Dernæst gik vi til en af Oslos mest benyttede forsvarere og bad ham forsvare Anders.

– Du har altså blot sat snebolden i gang og så har den selv rullet gennem retssystemet?

– Ja. Kardinalpunktet var selvfølgelig, at det skulle være helt sikkert, at der ville blive rejst tiltale i virkeligheden på baggrund af politiets oplysninger og argumenter. Det var alle imidlertid forvissede om. Og samtidig skulle det være på vippen, hvorvidt han ville blive dømt. Det er i denne forbindelse meget interessant at se reaktionen efter en kørsel af filmen på kriminalistisk institut. Institutets professor, Nils Christie, viste den for sine studenter, der både er sociologer og jurister. Efter forestillingen lavede han en afstemning om, hvorvidt Anders ville blive dømt eller ikke, og alle sociologerne mente, at det kunne han ikke blive, mens juristerne var enige om, at han kunne.

– Statsadvokaten og forsvareren medvirker jo i filmen i deres respektive roller. Har de også selv skrevet deres procedurer?

– Ja, de fik som sagt sagen og forberedte derefter henholdsvis deres anklage og deres forsvar. Filmen indeholder selvfølgelig ikke to fulde procedurer, men kun et resumé, som de imidlertid også selv har lavet.

– Hvordan har politiet og advokaterne stillet sig til at være med til at udlevere sig selv og dermed det system, de repræsenterer?

– Det har de kun gjort indirekte. De er ikke blevet hyrede for gennem deres kendskab til systemet at afsløre det. Og der er heller ikke tale om, at de har været med på hele filmen. De har kun udført hver deres arbejde, helt som de plejer, ud fra præmisser, som jeg først gav og som de siden fik fra hinanden.

Jeg har ikke snakket med nogen af dem, efter at filmen blev færdig, men jeg er helt sikker på, at de hver for sig vil stå inde for deres lille bidrag til mosaikken.

På den anden side er det klart, at de har vidst, at der var tale om en film, og det har nok betydet, at de har bestræbt sig for at være så korrekte som overhovedet muligt. Skævheden ved at bruge denne form for dokumentarisme er derfor, at man kommer til at vise systemet, når det er bedst, mest agtpågivende. F. eks. vil dommeren i grundlovsforhøret ikke altid være så høflig over for den tiltalte, som han er i filmen.

Alt dette kunne have medført, at filmen kom til at give et forvrænget billede af systemet, et for positivt billede. Imidlertid føler jeg, at det i dette tilfælde har gjort filmen meget stærk. For den røber mange umenneskelige og uretfærdige træk ved systemet og afslører, hvor fuldstændig magtesløs den enkelte borger egentlig står, og det altså selv når systemet er mest positivt skildret. Og skildret af sig selv. ■